

**ФОРМИРАНЕТО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ КАТО
ГЛОБАЛИЗАЦИОННА ОБЩНОСТ
(Етноложки аспекти)**

Игнат Минков

ИЕФЕМ при БАН – гр. София

**THE FORMATION OF THE EUROPEAN UNION AS A GLOBAL
COMMUNITY
(Ethnological aspects)**

Ignat Minkov

*Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum at Bulgarian
Academy of Sciences – Sofia*

Abstract

The article presents the EU as a new, globalization community, whose specificity and organic system is defined by the characteristics that give her cultures of European nations in the process of their further development. The homogenisation process of the EU reveals optimal opportunities for the Bulgarian national community and its culture – to overcome the depersonalization of them today and its negative processes, for their new revival as an organizer of the Bulgarian society and the equal of other European nations and a builder of prosperous Europe.

Key words: *European Union, globalization, identity, national community, christian civilization*

Европейският съюз вече обединява 27 държави. На площ от 4 325 575 км² в него живеят вече близо 500 милиона негови граждани. Той е най-голямата икономическа структура в света с БВП за 2010 г. от 16.242 трилиона долара, заема седмо място по площ на терито-

рията и трето по броя на населението си¹. Започнал изграждането си непосредствено след унищожителната за Европа Втора световна война (1939–1945 г.) като икономическо и политическо обединение на суверенни народи и държави, от последното десетилетие на XX век насам той все повече засилва ролята на централните си институции като съгласуващи и организиращи политиката на изграждащите го държави, все повече се утвърждава като единна наднационална общност.

В този смисъл ЕС е класическа рожба на глобализацията. Продукт на процеси, породени от новите фундаментални открития на науката – довели до поредната технологична революция и по-задълбочени комплексни разбирания за природата и обществото и за тяхното планетарно единство, глобализацията компресира времето и пространството като социални слагаеми, налага нова динамика и мащаби на социално-икономическите процеси, нови подходи и модели в организирането на социума като единно цяло и в реализацията на човешката личност като негов организатор. Процесът е сложен и дълбоко противоречив. Той се проявява като многофакторен синергетичен процес², конструиращ глобални икономически, финансови, комуникационни и информационни мрежи, които обхващат цялата планета и интегрират световното пространство в единна система³.

Вътрешното трансформиране, реструктуриране и обединяване на Европа тече в единно русло с глобализационни промени в другите части на света. Процесът се съпътства с изграждане на наднационални и транснационални структури и организации, международни институции и политики за демократизация, права на човека и на малцинствата, на индивидуализма и плурализма, за единен планетарен подход при решаване на екологичните проблеми.

Инспиратор на промените са водещите капиталистически страни и преди всичко САЩ. Те налагат такива форми на глобализационната трансформация, които да отворят всички страни за безпрепятствено проникване на доминираните от тях международни капитали и стоки, на американската масова култура и модели на живот.

Затова в процеса на глобализация главен обект на атака стана суверенитетът на националните държави, неприкосновеността на

държавните граници и защитаващата ги международна система на интернационалните отношения, изградена още от XVII век насам и утвърдена с принципите за ненамеса във вътрешните работи на страните чрез Вестфалската система на международни договори.

Ще стане ли светът единно цяло без прегради и граници или той отново, вече на по-високо типологично равнище, ще бъде реструктуриран, какви ще бъдат новите етносоциални субекти, които ще се утвърдят през XXI век, каква ще бъде съдбата на националните общности – досегашните организатори на човечеството – ще рухнат ли те под напора на глобализацията или ще станат нейни строители, как ще се изявяват етносите през настъпилото XXI столетие и какви ще бъдат моделите на изграждане на техните *органични* и *социетални* връзки, чрез които да се самоорганизират и съхраняват, да изградят обществата и развиват способностите си; да се адаптират към променящата се действителност? Защото – знае се – **етничните общности поради своята органичност (способност да се самовъзпроизвеждат в пълната си цялост) са съставящите, образуващите човечеството, чрез тях то съществува и формира днес ноосферата – тази съвременна биосоциална обвивка на земята, продукт от превръщането на човека в главна геологическа сила, преобразуваща облика на планетата (Вернадски).**

Възможни за реализация са няколко модела на глобализационните промени.

САЩ – хегемонът, организиращ „световния икономически център” – най-развитите капиталистически страни („златния милиард”) и „демократична общност” от държави, се стремят към изграждане на еднополюсен свят под своя опека. Предрича се и възможността светът отново да се реструктурира биполярно с центрове САЩ и Китай.

Все по-реално, обаче, се очертава **многополюсният свят на XXI век**, с основни негови субекти **глобализационните общности**: САЩ, ЕС, Руската федерация, Китай, Индия, Япония, Бразилия, ЮАР в Африка, мощни страни в ислямския свят. Процесът тепърва се разгръща и ще доведе до формирането и на други глобализационни субекти. Около тях ще гравитират по-малки и невключени пряко в глобализационните общности страни.

Глобализационните общности са типологично качествено нови образувания, обединяващи или трансформиращи национални и интегрирани в тях общности, изграждащи мощни социетални системи (общества, държави) на базата на единни територия (землище), културологични черти и степен на цивилизационно развитие и изграждане.

За да разберем добре сложните механизми на протичащата глобализационна трансформация най-добре е да изходим от фундаменталните предпоставки, чрез които етносите (етническите общности) в процеса на своята реализация образуват общества, социеталните системи.

Както вече е добре изяснено, общества съществуват благодарение на сработването на две системи на социалната действителност – *социално-антропологична* и *социетална*⁴. Това е така, защото обществото е немислимо без човека и изгражданите от него общности. Затова и в процеса на своето осъществяване етносите (създаващите човечеството органични общности) изграждат два типа връзки – **органични (органичнофундаментални) и социетални.**

Първите включват *генетичните, семиологичните* и *културологични* слагаеми и взаимоотношения в общността. Това са връзките на съхранението и статуквото, на доминация на синкретиката, обичая, традицията, наследството. Без тях общността е невъзможна, те са ѝ иманентно присъщи. Благодарение единствено на тях общността се съхранява и възпроизвежда в пълен обем. Затова органичните връзки на етническите общности, като техен фундамент, днес са обект на специални грижи – запазването им осигурява съществуването на етносите, а оттам и многообразието на човечеството, на което те са строители. Тази позиция е основополагаща черта на съвременните демократични разбирания и подходи.

За разлика от тях **социеталните връзки**, формирани с процесите на социална изява на общността, а именно в *икономическите* отношения, при изграждане *институциите* за общностно организиране и *специализираните връзки* в процеса на социалната реализация на човека, са „функционални”, инструментални – те са факторите на социалната промяна, на динамиката – обновлението, развитието, но и разрушението, разпадането.

И двата типа връзки имат своята относителна самостоятелност, но същевременно се осъществяват във взаимодействие и синхрон. **Взаимното им обвързване формира обществото, чрез взаимното им проникване етническата общност се проявява като и трансформира в общество.** Създадените чрез икономически, институционални и професионални връзки и взаимоотношения резултати (блага, постижения, позиции) се усвояват от създаващата ги общност и нейните нови поколения, стават нейно притежание, иманентна синкретика и традиция. Стават същност на органичнофундаменталните характеристики на етническата общност и с това способност и култура на изграденото от нея общество, негово достояние, език, код, позиция. На тази нова основа и чрез този механизъм общността отново и отново разгръща социеталните си структури и връзки – за ново производство на блага, постижения и позиции, които, овладени отново, стават пак нейна, на общността, характеристика и същност. Осъществява се спиралата – кръговратът на цялостното възпроизводство на етноса като демиург на социума – пълната реализация на социално-антропологичния полифониъм.

Как този модел на взаимоотношения между фундаментални и социетални връзки се проявява при изграждането на Европейския съюз като глобализационна общност?

Водещи, инспириращи и организиращи функции имат социеталните връзки – икономическото и финансово обединение на европейските страни (безмитни зони, общ пазар, единна валута), формирането и утвърждаването на централните политически органи на ЕС, разширяването на техните функции и пълномощия, съгласуването на все по-широк кръг дейности на образуващите общността държави, премахване на политическите граници, утвърждаване на общи политики и единна позиция (законодателство) по все по-голям брой въпроси и сфери. Историята на развитието на ЕС и особено през последните години показва, че всяка успешна стъпка в изграждане на единството, всяко ново предизвикателство пред него, всяка нова криза, неминуемо водят до по-висока степен на обединяване и централизация на институционалните структури и връзки, до все по-ефективно уплътняване на икономическата и политическата

система на ЕС като сложно структурирано, но единно социално-икономическо и политическо пространство. И макар че днес процесът на обединение дори все още не е достигнал най-разгърнатите си форми, ясно се вижда, че той неминуемо ще доведе до изграждането на ЕС като единно икономическо, социално и държавнополитическо цяло.

Анализите на етносоциеталните процеси разкриват, че здравината на всяка социална, обществена система се гради на хармоничността във взаимодействието, в брака между посочените органично-фундаментални и социетални връзки в етносоциеталния организъм. Класически вид на това взаимодействие ни дават общностите на национално организираните етноси. Социетални партньори на техните органично-фундаментални слагаеми са напълно съответстващите им по мащаби и структура национални общества и държави. Затова например обществото на българския национално организиран етнос наричаме българско (на немската национална общност – немско, на френската – френско и т.н.), неговата политическа система е организирана като българска (германска, френска и т.н.) държава. И независимо че в процеса на модернизация културата, езикът, цивилизационните постижения на нацията (когато и като обслужват равностойно и другите интегрирани в националното общество по-малки етнически общности) придобиват и специфична „неутралност“, „надежливост“ и с това трансформират и създаватата ги нация от затворена „етнокултурна“ в специфична, отворена, демократична, „политическа“ система, те не губят характеристиките си на фундаментални слагаеми на създалия ги етнос – даващи неговата идентичност.

Проблемите за идентичността и хомогенността стоят с пълната си основателност и пред общността на ЕС. Кой ще бъде фундаменталният партньор (органично-фундаменталните връзки) на все централизиращите се и проявяващите се като единен фактор социетални слагаеми на ЕС – на неговите единни, общоевропейски, централно-организиран икономически, политически институционални структури, „работещи“ за утвърждаването му като *хомогенен субект* със свой *определен* облик? Защото без такъв партньор – носител на единни органични характеристики на европейската общност като цяло, тя не може да бъде единна, камо ли хармонична и хомо-

генно изградена. Логично е това да е *глобализационната общност на народите на ЕС като хомогенно цяло*.

Щом като европейската общност се образува от изграждащите ЕС нации (национални общности), основополагаща предпоставка е да очакваме, че **на основата на тяхното културно-цивилизационно единство, изразено в генотипната, семиологична и културологична еднотипност и еднозначност на техните общностни системи, тя ще формира свои собствени, вече наднационални фундаментални връзки, които ще ѝ придадат качества на единна органична възпроизвеждаща се цялост**. Тези нови (глобализационни по типологичните си характеристики) фундаментални общностни връзки ще станат качествено новият, необходим и равностоящ по мащаби „брачен партньор“ на изгражданите с предимство и като инспириращ фактор социетални връзки на ЕС. **От техния брак ще се роди като здрава глобализационна етносоциетална структура на XXI век общността на Европейския съюз – една от новите, органични възпроизвеждащи се общности, от които ще се конструира бъдещото човечество**.

И тъй като носител на тази културно-цивилизационна еднотипност са **културите на образуващите ЕС нации**, логично следва, че **единствено в изграждането му като общностна хомогенна цялост е разковничето за съхранение и качествено обновление и развитие на тези култури** и с това за ново прераждане на съществуващите от векове, поостарели и вече уморени европейски нации⁵, за трансформирането им като демиурзи на новата общност на ЕС, за новия им просперитет като създатели на ЕС като единно глобализационно цяло – мощен субект в света на XXI в.

Разглежданите процеси заслужават да бъдат разисквани по-подробно и широкообхватно⁶, но тук ще се ограничи само с някои най-общи изводи и заключения:

Първото, което трябва да се подчертае, е, че **консолидационният процес в европейската общност е безалтернативен**. ЕС или ще се консолидира като здрава хомогенна (органична) глобализационна общност – съизмерваща се и способна да се конкурира и утвърди сред другите подобни мощни глобализационни субекти на XXI век, или ще започне да задълбочава под въздействие на външни

и вътрешни фактори съществуващата все още своя вътрешна разединеност, за да се маргинализира постепенно и накрая разпадне под глобализационния натиск.

Второ. Вижда се, че протичащите днес в процеса на глобализация деструкции в националните общества и култури не могат да доведат до създаване на тяхно място на някаква неутрална, наднационална, етнично ненатоварена – култура изобщо. **Обликът на културата на глобализационната общност на ЕС, като нейна специфика и органична слагаема ще се определи не от някаква неопределена, безлична култура, а от чертите, от характеристиките, които ѝ придадат културите на европейските народи в процеса на своето по-нататъшно развитие и глобализационна трансформация.** Това предопределя и ново отношение, дава нови перспективи пред европейските нации и техните култури – **не да се разпаднат и маргинализират, а да се укрепят като строители на новата общност на ЕС, да се модернизират, трансформират и възродят за нов живот като основополагащи нейни слагаеми.** Това е най-добрата възможна перспектива за съхранението на европейските нации.

Трето. Доколкото характеристиките на европейското общностно единство се коренят в това, че **техните носители – европейските нации – са създатели и носители на европейската културно-цивилизационна система (модел) на широкообхватната западна европейско-християнска цивилизация,** и за пръв път на глобализационно равнище нейни характеристики ще станат, ще придобият органични общностни черти⁷, трябва да приемем че народите, изграждащи западната цивилизация ще преживеят глобализационно специфични форми на реструктуриране и диференциране. **Ще се осъществява процес на трансформация на националните култури, изграждащи Европейския съюз, в единна култура на европейската общност.** Тя ще има сложно структуриран облик, включващ характеристики с богати типологично и йерархично проявяващи се позиции.

Четвърто. Глобализационната трансформация ще внесе нова диференциация в характеристиките на **западната, европейско-християнска цивилизация** като културно-цивилизационна система. Тя ще има едни варианти и параметри в САЩ, други в ЕС, трети в

Русия и Източна Европа, четвърти в Латинска Америка и т.н. и **те все повече ще придобиват органични характеристики за създаващите ги общности.**

В дълбоката си същност този процес на хомогенизация на глобализационните общности е **процес на утвърждаване на тяхната нова идентичност.** За Европейския съюз, както впрочем и за другите глобализационни субекти на ХХІ век, **това ще доведе и до неговото еманципиране** и утвърждаване като **самостоятелен** мощен субект на сцената на новото столетие.

Пето. Разгледаният модел на глобализационна трансформация в Европа и на изграждане общностната хомогенност на ЕС налага и извода за **непригодността в Европа на мултиетническия модел на общностно и етнополитическо изграждане.** В Европа отслабването, разпадането на нациите и на техните култури е непродуктивно и недемократично, защото те именно са носителите на най-широк демократизъм, на прогрес и просперитет за европейските народи. Единствено в рамките на изградената от тях етносоциална система и на нейните културно-цивилизационни парадигми и плодотворни въздействия е възможно преодоляване маргиналността на живеещите в нея миньоритни общности, изграждането в рамките на европейското землище на ползотворни отношения с общностите, носители на други цивилизационни характеристики и преди всичко със свързаните с исляма.

Шесто. Налага се изводът, че европейските политици, общества и интелигенция трябва да работят не само за политическото обединение на ЕС и развитие на неговата икономика, но и за духовното единение на европейските народи, за хомогенността на европейския съюз като общност, за общия просперитет на неговото население.

Това предполага и създаване на правни норми, на юридическа защита на разгледаните процеси, **конституирането на европейските културно-цивилизационни постижения и норми като определящи облика на общността,** като ползващи се на нейната територия (културно землище) с позициите на върховен суверенитет.

Процесите на хомогенизация на ЕС разкриват оптимални възможности и пред българската национална общност и нейната култура –

за преодоляване на обезличаващите ги днес негативни процеси, за новото им възраждане като организатор на българското общество и равностоен на другите европейски народи строител на просперираща Европа.

БЕЛЕЖКИ

¹ Пред ЕС по площ се нареждат Русия (17.075 мил. км².), Канада (9.971), Китай (9.573), САЩ (9.373), Бразилия (8.512), Австралия (7.682 мил. км²). По равнище на БВП след ЕС следват: САЩ с 14.526 трил. долара, Китай – 5.878, Япония – 5.459, Бразилия – 2.090, Индия – 1.631, Канада 1.577, Русия – 1.479 трилиона долара.

² Синергетичният подход отчита процесите на зараждане, развитие и разпадане на неустойчиви йерархии в самоорганизиращите се системи.

³ Вж по-подробно (**Проданов 1999**: 11–102; **Ганчев 2007**: 9–22).

⁴ За механизмите, чрез които си осъществяват етносите като организирани общности и формират обществата, вж по-подробно: (**Живков 1994**: 45 и сл.; **Минков 2006**: 99 и сл.; **Минков 2011**: 22–31.)

⁵ Проблемите за историческия развой на етническите общности, за пасионарните им нагласи и способности, за тяхната „младост“, „разцвет“ и „залез“, за тяхната трансформация и „преаждане“ – способността да се промениш, за да се съхраниш – стават все по-актуални за съществуващите от векове и преживяващи днес криза европейски народи. Те се впитат в органиката и на разглежданите глобализационни процеси. Тяхното отчитане е неизбежно необходимо за успешното осъществяване на разглежданите тук трансформации. Вж по-подробно за това (**Гумилев 1994**: 425–540; **Минков 2011**: 143–152).

⁶ Вж по-подробно (**Минков 2011**: 136–154, 216–247).

⁷ Не случайно цивилизациите се разглеждат като общности, а не като общества. Цивилизациите сами по себе си нямат социетални черти и облик на общества, те не могат да организират социума. Неотчитането на този факт е предпоставка и за фундаменталната грешка на С. Хънтингтън, считащ, че ХХI век ще бъде век на противопоставяне, на сблъсък на цивилизации. Но такъв сблъсък е възможен и може би неизбежен между глобализационни общности, изградени на основата на различни по облик културно-цивилизационни предпоставки. Като такива, най-ярко се проявяват противоречията между субекти, изградени в пространствата на европейската и ислямската цивилизация.

ЛИТЕРАТУРА

Вернадски, В. И. Няколко думи за ноосферата. – Палитра. Интернет списание за изкуство, наука, философия и публицистика, бр. 1, м. ноември, 2003.

Ганчев, П. Основни черти на глобализационния трансформационен процес. – В: България: интеграция, трансформация, модернизация. С., РИК „Славяни” ООД, 2007.

Гумилев, Л. Н. Етногенез и биосфера Земи. М., Танаис, 1994.

Живков, Т. Ив. Етничният синдром. С., Изд. „Аля”, 1994.

Минков, Игн. Някои специфики в модерният облик на обществата в Западна, Централна и Източна Европа и изграждане на етносоциеталните отношения в Европейския съюз в процесите на глобализация. – В: Етнологията вчера, днес, утре. Изследвания, посветени на 65-годишния юбилей на доцент д-р Николай Ив. Колев. В. Търново, Унив. изд. Св. св. Кирил и Методий, 2006.

Минков, Игн. Етноси и глобализационни общности. Етничните общности на България в националната епоха и в процесите на глобализация. С., ИК „Тип-топ прес”, 2011.

Проданов, В. Глобалните промени и съдбата на България. С., ИК „Хр. Ботев”, 1999.